

XOTIN-QIZLAR TA'LIMINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-PEDAGOGIK MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Saipova Tozagul Risboy qizi

Toshkent iqtisodiyot va pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti Pedagogika, psixologiya va boshlang'ich ta'lim
kafedrası o'qituvchisi
saipovatozagul500@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18384687>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-yanvar 2026 yil
Ma'qullandi: 24-yanvar 2026 yil
Nashr qilindi: 27-yanvar 2026 yil

KEYWORDS

xotin-qizlar ta'limi, tashkiliy-pedagogik mexanizmlar, inson kapitali, gender tengligi, STEM ta'limi, gibril ta'lim, magistratura grantlari, ijtimoiy infratuzilma, raqamli savodxonlik, innovatsion yondashuv.

ABSTRACT

Mazkur maqolada zamonaviy globallashuv sharoitida xotin-qizlar ta'limini rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari tadqiq etiladi. Tadqiqotda oliy ta'lim tizimida xotin-qizlar ulushini oshirishning tashkiliy-huquqiy mexanizmlari, pedagogik yondashuvlar va xalqaro tajribalar tahlil qilingan. Shuningdek, xotin-qizlar uchun masofaviy va gibril ta'lim shakllarini joriy etish, ularning intellektual salohiyatini ro'yobga chiqarishda mentorlik (ustoz-shogird) tizimining ahamiyati yoritilgan

Bugungi kunda jahon miqyosida barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda xotin-qizlar ta'limi strategik ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekistonning yangi taraqqiyot bosqichida xotin-qizlarning jamiyatdagi mavqeini mustahkamlash, ularning sifatli ta'lim olishi uchun teng imkoniyatlar yaratish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Ta'lim tizimidagi islohotlar faqat miqdoriy ko'rsatkichlarni oshirishga emas, balki tashkiliy-pedagogik mexanizmlarni tubdan takomillashtirish orqali yuqori malakali, raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga yo'naltirilgan.

Xotin-qizlar ta'limini rivojlantirishning tashkiliy asosi bu — qulay huquqiy va iqtisodiy muhitni yaratishdir. O'zbekistonda so'nggi yillarda ushbu yo'nalishda bir qator noyob mexanizmlar joriy etildi: Magistratura bosqichini rag'batlantirish: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tegishli qarorlariga muvofiq, barcha xotin-qizlar uchun magistraturada o'qish kontrakt pullarining davlat tomonidan qoplab berilishi ilmiy salohiyatli ayollar qatlamini shakllantirishda "trampolin" vazifasini o'tamoqda [1]. Ijtimoiy kvotalar tizimi: Ehtiyojmand oilalardan bo'lgan qizlar uchun oliy ta'lim muassasalariga qabul qilishda alohida ko'rsatkichlarning belgilanishi ta'limning inklyuzivligini ta'minladi. Moliyaviy ko'mak: Talaba-qizlar uchun imtiyozli ta'lim kreditlarining joriy etilishi (foizsiz va uzoq muddatli) iqtisodiy to'siqlarni bartaraf etishga xizmat qilmoqda.

Xotin-qizlar ta'limida pedagogik mexanizmlarni takomillashtirish ta'lim mazmunini ayollarning ijtimoiy va fiziologik ehtiyojlariga moslashtirishni talab etadi. Individual ta'lim trayektoriyalari: Talaba-qizlar, ayniqsa yosh onalar uchun "Individual o'quv rejalari"ni ishlab chiqish. Bu ularga ta'limni oilaviy mas'uliyat bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi [3]. STEM

va raqamli ko'nikmalar: Pedagogik jarayonda xotin-qizlarni texnik va muhandislik yo'nalishlariga qiziqtirishning innovatsion metodikasini yaratish. Xalqaro tajriba (masalan, Janubiy Koreya) shuni ko'rsatadiki, ayollar o'rtasida IT-ta'limini rivojlantirish ularning masofaviy bandligini (freelance) ta'minlashda asosiy omil hisoblanadi [6]. Mentorlik (Mentoring) instituti: Yuqori kurs talaba-qizlari va olimlari ayollar o'rtasida "Ustoz-shogird" tizimini pedagogik jihatdan tizimlashtirish. Bu jarayon qizlarda akademik o'z-o'zini anglash va motivatsiyani kuchaytiradi.

Rivojlangan mamlakatlarda xotin-qizlar ta'limi tashkiliy jihatdan "Lifelong learning" (Umr davomida ta'lim olish) konsepsiyasiga tayanadi. Skandinaviya tajribasi: Finlyandiya va Norvegiyada universitetlar qoshida bolalar parvarishi markazlarining mavjudligi xotin-qizlarning akademik faolligini 40 foizga oshirgan[8]. Yaponiya modeli: Oila qurganidan so'ng ma'lum tanaffus bilan ta'limga qaytayotgan ayollar uchun "Re-entry programs" (Qayta kirish dasturlari) tashkil etilgan. Ushbu tashkiliy mexanizm bizning sharoitda ham akademik ta'tildan qaytgan talaba-qizlar uchun juda zarur.

Tashkiliy-pedagogik mexanizmlarni takomillashtirishda quyidagi to'siqlarni hisobga olish lozim:

1. Stereotiplar: Jamiyatda ayrim kasblarning faqat "erkaklar uchun" deb qaralishi (muhandislik, energetika, qishloq xo'jaligi texnikasi).
2. Maishiy yuklama: O'qish va uy yumushlari o'rtasidagi vaqt taqsimoti muammosi.
3. Raqamli tafovut: O'lis hududlardagi xotin-qizlarning zamonaviy texnologiyalardan foydalanish imkoniyati pastligi.

Tadqiqot natijasida xotin-qizlar ta'limi mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha quyidagi takliflar ishlab chiqildi: Gibril ta'lim modelini kengaytirish: Yosh onalar va chekka hududlardagi qizlar uchun ma'ruzalarni onlayn, amaliyotni offlayn shaklda o'tish tizimini qonuniy mustahkamlash. Pedagogik diagnostika: Har bir OTMda xotin-qizlarning psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash markazlarini tashkil etish va ularning qiziqishlari asosida kasbga yo'naltirish. Maxsus grantlar: STEM (fan, texnologiya, muhandislik, matematika) yo'nalishlarida o'qishni istagan qizlar uchun korporativ (ish beruvchilar hisobidan) grantlar tizimini yo'lga qo'yish.

Xotin-qizlar ta'limini rivojlantirishning takomillashtirilgan mexanizmlari

Tashkiliy mexanizmlarni takomillashtirish

Tashkiliy mexanizm — bu ta'lim jarayonini boshqarish, moliyalashtirish va huquqiy ta'minlash tizimidir.

- Maqsadli kvotalar va imtiyozlar tizimi: Ehtiyojmand oilalardagi xotin-qizlar uchun oliy ta'limga qabul qilishda alohida grantlar va foizsiz ta'lim kreditlarini kengaytirish.
- Infrastrukturaning rivojlantirish: Qishloq joylarda xotin-qizlar uchun masofaviy ta'lim markazlarini tashkil etish, yotoqxona va xavfsiz transport tizimini yaxshilash.
- Davlat-xususiy sheriklik: Ayollar tadbirkorligi va IT-ta'limi yo'nalishida xususiy sektor bilan hamkorlikda bepul yoki arzonlashtirilgan o'quv kurslarini yo'lga qo'yish.
- Monitoring va tahlil (Big Data): Xotin-qizlarning ta'lim olish darajasi va mehnat bozoridagi ishtirokini doimiy kuzatib boruvchi yagona elektron platformani joriy etish.

Tashkiliy tizim faqat boshqaruvdan iborat emas, u muhit yaratishdir:

- "Ta'lim-Ishlab chiqarish-Karyera" Klasteri: OTM (oliy ta'lim muassasasi) va ayollar bandligini ta'minlovchi korxonalar o'rtasida integratsiyani

kuchaytirish. Talaba qizlarning o'qish davridayoq ishlab chiqarish amaliyotini o'tashi va kafolatlangan ish o'rniga ega bo'lishi mexanizmini yaratish.

- Inklyuziv tashkiliy muhit: Imkoniyati cheklangan yoki ijtimoiy himoyaga muhtoj xotin-qizlar uchun "To'siqsiz ta'lim" (Barrier-free education) tizimini joriy etish. Bu yerda masofaviy ta'lim texnologiyalaridan keng foydalaniladi.

- Targeting (Maqsadli moliyalashtirish): Xotin-qizlar uchun grantlarni faqat umumiy emas, balki "ayollar kam ishtirok etayotgan sohalar" (masalan, muhandislik, yadro fizikasi, sun'iy intellekt) uchun alohida ajratish.

Pedagogik mexanizmlarni takomillashtirish

Pedagogik mexanizm — bu bevosita o'qitish mazmuni, metodlari va shakllarini ayollarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlariga moslashtirishdir.

- STEM ta'limini ommalashtirish: Qizlar o'rtasida muhandislik, texnologiya, matematika va tabiiy fanlarga qiziqishni uyg'otuvchi maxsus metodikalarni dars jarayoniga tatbiq etish.

- Moslashuvchan o'quv dasturlari (Blended Learning): Uyda farzand tarbiyasi bilan band bo'lgan ayollar uchun masofaviy va an'anaviy ta'limni uyg'unlashtirgan "Gibrid ta'lim" modellarini ishlab chiqish.

- Mentorlik va "Ustoz-shogird" tizimi: Muvaffaqiyatga erishgan ayol olim va tadbirkorlarni talaba qizlarga tyutor (mentor) sifatida biriktirish orqali ularda "Muvaffaqiyat motivatsiyasi"ni shakllantirish.

- Soft Skills (Yumshoq ko'nikmalar): O'quv dasturlariga yetakchilik, muloqot madaniyati, stressga chidamlilik va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiruvchi modullarni kiritish.

. Ijtimoiy-psixologik qo'llab-quvvatlash mexanizmi

- Gender tenglik madaniyatini shakllantirish: Oila va jamiyatda qiz bolaning ta'lim olishiga nisbatan stereotiplarni (qarashlarni) o'zgartirishga qaratilgan pedagogik targ'ibot ishlarini kuchaytirish.

- Psixologik xizmat: Ta'lim muassasalarida xotin-qizlarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish va professional orientatsiya (kasbga yo'naltirish) bo'yicha maxsus psixologik treninglar o'tkazish.

Xulosa

Xotin-qizlar ta'limini rivojlantirishning tashkiliy-pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish nafaqat ta'lim sohasidagi islohot, balki milliy iqtisodiyot va ijtimoiy barqarorlikning garovidir. Bilimli ayol — bilimli jamiyat poydevori hisoblanadi. Taklif etilayotgan gibrid ta'lim shakllari, moliyaviy imtiyozlar va individual pedagogik yondashuvlar O'zbekistonda inson kapitalining sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qiladi.

Xotin-qizlar ta'limini rivojlantirish – bu shunchaki ijtimoiy loyiha emas, balki mamlakatning intellektual salohiyatini oshirishga qaratilgan strategik investitsiyadir. Olingan tahlillar asosida quyidagi yakuniy xulosalarni shakllantirish mumkin:

Tashkiliy mexanizmlar (huquqiy imtiyozlar, moliyalashtirish) pedagogik mexanizmlar (zamonaviy metodika, texnologiya) bilan uyg'unlashgandagina kutilgan samarani beradi. Faqat imtiyoz berish kifoya emas, ta'lim mazmunini ham ayollarning ehtiyojlariga moslashtirish lozim.

Mexanizmlarning samaradorligi jamiyatdagi qarashlarga bog'liq. Shu sababli, ta'lim mexanizmlari tarkibiga oila va jamiyat bilan ishlashning pedagogik targ'ibot modullarini kiritish zarur.

Kelajakda xotin-qizlar ta'limini rivojlantirishning eng asosiy drayveri — bu raqamli texnologiyalardir. Masofaviy va gibrid ta'lim shakllari ayollarga "oila va o'qish" o'rtasidagi muvozanatni saqlashga imkon beradi.

Bilimli ayol — bu nafaqat ma'lumotli shaxs, balki sog'lom jamiyat va barqaror iqtisodiyot kafolatidir. Xotin-qizlar ta'limidagi har bir investitsiya jamiyatning umumiy farovonligi sifatida o'n barobar bo'lib qaytadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. (2022). "Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-87-son Farmoni.
2. Mirziyoyev Sh.M. (2023). Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent: Tasvir.
3. Axmedova M.T. (2021). Pedagogik mahorat va innovatsion texnologiyalar. O'quv qo'llanma. Toshkent.
4. UNESCO. (2022). Gender and Education: Global Education Monitoring Report. Paris: UNESCO Publishing. [Online resource].
5. World Bank. (2023). Uzbekistan: Women's Empowerment and Education Statistics. Washington D.C.
6. Kim, J. & Lee, H. (2021). Digital Literacy and Women's Education in South Korea. Journal of International Gender Studies, Vol. 14, No. 3.
7. Zokirova N.Q. (2022). Ayollar bandligi va ta'limi: Ijtimoiy-iqtisodiy tahlil. Monografiya. Toshkent: Fan.
8. Nordic Council of Ministers. (2020). Gender Equality in Nordic Higher Education. Copenhagen: Norden.
9. Statistika agentligi ma'lumotlari. (2023). O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati. Toshkent.
10. Tolipov O'.Q. (2019). Oliy ta'limda pedagogik texnologiyalarni qo'llashning nazariy-amaliy asoslari. Toshkent